

Akademični kipar g. Al. Repič je izklesal kip pok. min. svetnika A. Rossipala iz marmorja in ga tudi razstavil pri Schwentnerju. Gosp. Repič je vlil v to najnovejše svoje delo vse duševno čutje, vdahnil ob srečnem umetniškem razpoloženju v trdo snov samo živo življenje. Portretna podobnost, ki jo kažejo razna dela Repičeva, je prav posebno izražena v tem kipu; imeli smo namreč priliko, videti tudi fotografijo pokojnikovo. Dalje nam je pripomniti, da je umetnik moral po punktiranju preklesati vso grobo snov do najfinejšega niansiranja; to priča, kako fino mu govori orodje. Gospodu Repiču čestitamo najiskreneje na krasno uspelem delu. —

Pri istem knjigotržcu smo tudi videli razstavljeno iz kovine ulito plaketo, ki jo je izvršil sedaj v Parizu živeči domači umetnik g. Al. Zajc kot častno darilo naše Sokolske slovenske zveze Češki sokolski zvezi na V. vsesokolskem zletu v Pragi. Pri tej skici se je diviti vprav genijalnemu grupiranju, pogrešamo pa precej sorazmernosti v figurah in zlasti prigovarjamo, da skozi obleko ni spoznati akta — prigovor, ki se je izrekel že o mnogih delih Zajčevih. Kar se tiče alegorijske strani, bi bil moral umetnik imeti na umu, da se naša sokolska zveza klanja posestrimi češki zvezi in da bi se torej Karniolija morala bližati češkemu Sokolom in jim izročiti lipov venec. Zajčevo umevanje situacije je zategadelj popolnoma napačno. G. Zajc najbrže ni imel dovolj časa za to delo, vendar bi ne bil smel podati proizvoda manjše vrednosti ob redki priliki, ko bi bilo pokazati slovenski napredek s kar najdovršenejšim delom. Zato naj se šteje častno darilo naših Sokolov le za simbol bratstva, ne pa za merilo naših zmožnosti za kiparstvo. A. H. O.

Opomnja uredništva. Ker je naloga kritike, opozarjati umetnike na njih napake, čitatelje pa izobraževati — neutemeljeno hvalisanje škoduje obojim —, bomo v prihodnje o vseh novostih na polju upodablajočih umetnosti priobčevali zgolj objektivno pisane kritične ocene.

Razmere slovenske umetnosti in načrt za ustanovitev slovenske umetniške galerije v Ljubljani. (Spomenica, izročena po akademiknem slikarju, Rikardu Jakopiču, občinskemu svetu v Ljubljani meseca junija 1907.) —

Slavni občinski svet! Znano mi je, da je slavni občinski svet po nasvetu gospoda župana Ivana Hribarja sklenil ustanoviti umetniško galerijo. V to svrho je dovolil po 2000 K na leto in določil, da se imajo nakupljeni umotvori — menda slovenskih umetnikov — trajno razpostaviti v prostorih ljubljanskega gradu.

Res, skrajno vsiljivo je, če se drzne slovenski umetnik vtikati v sklepe občinskega sveta, a usoda mlade slovenske umetnosti mi je na srcu in zato sem sestavil sledečo spomenico, katero si dovoljujem predložiti slavnemu občinskemu svetu v vestno razmotrivanje.

Vsako podjetje mora imeti najprvo svoj resen namen; od sredstev, ki se uporabljajo za uresničenje tega namena, pa je odvisen nadaljni uspeh. Ko se je imela leta 1866. ustanoviti v Ljubljani umetniška galerija, so se pokazale razne zapreke, ki so onemogočile izvršitev te ideje. Resnično pa tedaj ni bilo prav nikakega važnega razloga za ustanovitev umetniške galerije. Slovenski narod se je jel jedva zavedati svojega obstanka, umetniških potreb ni še nič čutil. Pa časi se hitro izpreminjajo, in kar je bilo pred leti brezpomembno, je danes skrajna potreba. Kulturne zadeve so zdaj pri nas na dnevnem redu, v ospredje pa sili vprašanje o bodočnosti slovenske umetnosti. Kakšna usoda čaka slovensko umetnost in kakšna usoda naj bo proizvajateljem umetnosti, umetnikom? Naj se li nadalje bore in žrtvujejo za duševno blaginjo slovenskega naroda, ali naj se izgube

narodu za vedno? Ta vprašanja je rešiti čimprej. Slovenski narod sam jih bo rešil. Ustanovitev umetniške galerije je le en del umetniške naloge, ki jo mora narod izvršiti. In ker je ravno umetniška galerija najpreprostejše sredstvo, da se vcepi ljudstvu čut za umetnost, naj se napravi začetek ravno s to ustanovitvijo.

Od načina ustanovitve seveda je odvisno, kako bo uspevalo podjetje, ali bo v prid slovenski umetnosti, ali njej v škodo. Slavni občinski svet je blagovolil prevzeti izvršitev te kulturne naloge; naj bi jo tudi srečno rešil! Jaz pa kot neodvisen umetnik se čutim poklicanega, braniti čistost in svobodo umetnosti ter zagovarjati pravice svojih tovarišev. In na podlagi teh umetniških načel bom skušal podati primeren načrt za ustanovitev umetniške galerije, mimogrede pa opisal — v kolikor je to treba — razmere slovenske umetnosti in slovenskih umetnikov.

Vprašanje o namenu umetniške galerije je hitro rešeno. Umetniškim galerijam je namen: 1. hraniti najsijajnejše proizvode umetniškega duha, 2. kazati jih občinstvu in mu s tem dajati priliko, izobraževati svoje lepočutje, izpopolnjevati razum, uživati in se navduševati v prid svojemu duševnemu življenju. Imajo pa umetniške galerije dostikrat še druge namene, katerih se tu nočem dotikati, ker so prenizkotni in za kulturni razvoj človeštva brez pomena.

Slovenska umetniška galerija ne sme imeti drugačnega namena kakor vse druge običajne umetniške galerije; bistveno bi bilo le to, da mora biti osnovana na čisto narodnem temelju. Mednarodnih umetniških galerij je že toliko in tako popolnih, da malemu slovenskemu narodu res ni prispevati na tem polju. Prometne zveze so dovolj ugodne, da je tudi nam prilika dana, uživati te proizvode tuje umetnosti. Česar nam ni mogoče najti nikjer drugod, to si moramo omisliti in zgraditi, in nekaj takega bi bila ravno slovenska umetniška galerija. Sicer so si pa že vsi večji narodi omislili umetniške galerije na čisto narodni podlagi, ker so uvideli, da mednarodne umetniške galerije ne izpolnjujejo svojega namena popolnoma, zlasti kar se tiče točke 2.; na lajika vsaj učinkujejo te galerije jako dvomljivo in mu mešajo čut in razum. Slovenski narod naj si zgradi slovensko narodno umetniško galerijo! Proizvodi narodne umetnosti, umotvori slovenskih umetnikov naj se trajno shranijo in razpostavijo v duševno omiko naroda! Pa kaj je narodna umetnost in kje se sploh začneja slovenska narodna umetnost? O tem predmetu objavim v kratkem obširnejši članek. Tu pa naj le omenim, da slovenski narod ni čutil nikdar tako strastne potrebe za domačo umetnost, da bi mu bilo mogoče samostojno kaj ustvarjati. Bogatejši sloji na Kranjskem so se zadovoljevali — v kolikor jim je bila umetnost sploh potrebna kot sredstvo v običajne namene — s proizvodi tuje umetnosti. In tudi kasneje, ko so se rodili že nekateri umetniki iz slovenskega naroda, se umetniški nazori niso izpremenili. Kar so ti umetniki producirali, je le sad tuje umetnosti. Iz nobenega umotvora ne odseva svobodna slovenska duša, nikjer niti pičice tipičnega slovenskega značaja, izvzemši kvečemu nekaj diletantskih poskusenj, ki so se rodile kje v samotni v hrepeneči duši nadarjenega amaterja. In vendar ima slovenski narod svojo umetnost! — Ne, narod je nima, slovenski umetniki jo imajo! V duši slovenskih umetnikov se je rodila tedaj, ko so se otesli verig duševne sužnosti, ko so zamorili vse spomine na sramotni čas hlapčevanja, ko so se jeli zavedati svoje osebne enakovrednosti z umetniki drugih narodov. Na skrivnem so jo gojili in varovali, prezirani od lastnega naroda. In ko so se napotili v tujino, osamljeni, zavrženi — da si pribore tam zaslužen priznanje, tedaj jih je spremljal zasmeh. Tujci pa so jih sprejeli gostoljubno, pri njih so našli zavetje, katerega ni bilo zanje v domovini; tujci so jih častili in v njih slovensko umetnost. Tak je

bil začetek slovenske umetnosti. Nekoč, pred 400 leti, je zabeležil slavni nemški slikar, Albrecht Dürer, vračajoč se iz Benetk: „Zeblo me bo po solncu! Tu sem bil gospod, a doma — zajedavec“. In danes, po preteku 400 let! Ali je pri nas drugače? Ali ni ravno tako, kakor je bilo pred 400 leti na Nemškem? Kaj še: kulturno življenje slovenskega naroda se drugače razvija kakor nemškega! Zastopniki slovenske umetnosti nimajo sploh nikakih pravic, izobčeni so iz človeške družbe, proletarci so najnižje vrste. To jim je prisodil slovenski narod in s tem dokumentiral svojo duševno omejenost! Ali se morda motim? Ali narod le spi, ali zastira njegovo dušo le temen mrak, ki se razprši, ko posije solnce, ko napoči narodov dan? . . .

Naj molčim! Vrnimo se zopet k umetniški galeriji!

(Koniec prihodnjič.)

Med revijami

Hrvatski djak. Glasilo hrv. naprednog djaštva. S tem naslovom in pod uredništvom Jurislava Janušića je pričel s tekočim letom (proti naročnini 5 K na leto) izhajati nov hrvaški dijaški list. List obeča marsikaj dobrega in želeti mu je daljšega življenja, nego je bilo usojeno raznim njegovim prednikom v zadnjih letih. — V dijaškem gibanju hodijo Hrvatje za Slovenci kot svojimi vzorniki; tako je tudi „Hrvatski djak“ zasnovan kakor naša „Omladina“, le obsežnejši je, ker se, vsaj doslej, bolj bavi s teoretskimi članki in donša tudi leposlovne prispevke: črtice in pesmi. List je zanimiv; posebno dobrodošli so različni podrobnostni podatki v listku („Pabirci“, „Bilješke“); da pisci takih listov v svoji gorečnosti včasih zapuste realna tla, dasi jim je realnost geslo, to razumnika ne moti. Program listu je jako obširen; ako bi ga dijaštvo res moglo izvrševati, potem bi državi in staršem ne bilo treba za otroke skrbeti pravzaprav nič; saj misli list celo na materialno oskrbo dijaka in napoveduje reforme, kako jo bo mogoče doseči, in to takim potom, da bo imel dijak čim več — „prostega časa“! Izmed člankov vzbujajo pozornost precej agresivni spis „Naša ženska sveučilišna mladost“ (v 1. številki), ki višjim študijam ženstva ni kaj prijazen in se o njih uspehih izraža celo skeptično, vprašujoč: „Hoče li naplatiti (študentica) sama sebi sav napor studija i izgubljene mlade dane?“ in zaključujoč s perspektivo, da bo to ženstvo duševni in društveni proletarijat. Temu naziranju pa oporeka (v 2. številki) zastopnica učečega se ženstva. — Takisto bodo vzbujali drugi sestavki (n. pr. „Naše srednje škole“ v 1. in 2. št. ter „Naša kazališna literatura“ v 1. številki) zanimanje in odpor.

Dr. Jos. Tomiňšek.

Nov poljski list. Izšel je prvi zvezek novega lista „Swit“, miesięcznik, poświęcony literaturze i sztuce.“ Ustanovil se je kot reakcija proti pretiranemu, ne mislečemu modernizmu, da zopet uvede v slovstvo „čvrsta čuvstva, prostost oblike in jasne misli“.

V. M.

„La Revue Slave“. Tome III, no. 2. Mars/April 1907. Paris. Rédaction a administration 50, rue Molitor, (XVI.).

Morebiti so Žmitkovi proizvodi vobče ugajali, toda s strokovnjaškega stališča je bila ocena v „Zvonu“ popolnoma upravičena in docela stvarna. Vsakdo tudi lahko iz nje razvidi dobrohotne izpodbudne svete, ki bodo slikarju Žmitku le v prosepel, če jih bo uporabljal pri svojih proizvodih.

En nasprotnik je z vidnim zadovoljstvom še posebno poudaril, da je neki nadzornik za srednješolsko risanje, ki gotovo ve, kaj je umetelni obrt — tako piše ta polemik — jako pohvalil Žmitkove krožnike in mu čestital na uspehu.

Nadzorniku pouka o risanju na srednjih šolah je nadzorovati metodiko splošnega pouka o tem predmetu. Ker se torej na teh zavodih umetelno-obrtno strokovno risanje v pravem pomenu besede ne goji, ne moremo reči, da so nadzorni organi v tem oziru strokovno izobraženi in da so izvedeni v onih na Kranjskem navadnih motivih, ki so uporabljeni pri Žmitkovih izdelkih in katere treba posebej proučevati. Razglašeno pohvalno priznanje je torej le reklama za Žmitkove proizvode. Proti reklamam ne ugovarjamo prav nič — potrebna je —, poudarjamo pa, da sta reklama in strokovna kritika vendar nekaj popolnoma različnega in da ju je tudi natančno razločevati.

Iz „Zvonove“ kritike je jasno razvidno, da se gosp. Žmitek pri svojem delu ni oziral na modernizirano obliko ter tudi ne na obliko in barvo ornamentike, ki služi kot slovanski dekoracijski način za majolike.

Tega ni uvaževal umetnik. Mirno lahko trdimo, da se je sukala kritika okoli te glavne točke. Gosp. Žmitek, ki se danes gotovo zaveda te napake, nam najbrže pritrdi, da ni podal moderniziranega slovanskega ornamenta, pri katerem bi se uporabljeni tipični slovanski motiv prilegal modernim risalnim in slikalnim disciplinam.

Ob tej priliki se ne moremo zdržati, da ne bi opozorili, kako nujno je že potreba, našim umetnikom pripraviti razstavišče, v katerem bi mogli občinstvu kazati svoje proizvode. Ljubljana je tudi v tem oziru za drugimi mesti. V Trstu imajo v ta namen na zelo živahnem kraju poseben lokal, ki je vedno odprt, in tudi v Solnogradu, ki šteje manj prebivalcev nego Ljubljana, se ponašajo s svojim umetniškim domom.

Predmete, ki bi se razstavljali v toli potrebnem našem umetniškem domu, bi morala vselej prej strogo strokovno presoditi posebna jury. To bi v ljudstvu budilo in jačilo čut za pravo umetnost in občinstvu bi bila prilika, kupovati pristne umotvore. Sedanja navada, da se umetniški proizvodi razstavljajo po izložnih oknih med drugo robo, vpliva neugodno na našo umetnost.

Razmere slovenske umetnosti in načrt za ustanovitev slovenske umetniške galerije v Ljubljani. (Spomenica, izročena po akademiknem slikarju Rikardu Jakopiču občinskemu svetu v Ljubljani meseca junija 1907.) — (Konec.)

Kako se snujejo umetniške galerije in kako je ustanoviti slovensko umetniško galerijo, da bo izpolnjevala svoj namen?

Za vzor naj navedem moderno umetniško galerijo kraljevine Češke — seveda le, kar se tiče njene organizacije, kajti gmotna sredstva, ki je bila ž njimi ustanovljena in s katerimi se vzdržuje, presegajo kapitalistno moč slovenskega naroda. Galerija je razdeljena v dva oddelka, v češki in nemški. Ustanovno premoženje oskrbuje deželni odbor na podlagi sklepov deželnega zbora. Za poslovanje je določen vsakemu oddelku poseben kuratorij. Vsaka sekcija izvoli izmed svojih članov umetniško komisijo, obstoječo iz sekcijskega predsednika in petih članov. Najmanj štirje člani te komisije morajo biti izvršujoči umetniki. Komisija vodi vse umetniške zadeve. Nje naloga je, izbirati umotvore za galerijo, predlagati nasvete glede njih

cene, predlagati nasvete glede umetniških naročil in izražati umetniško sodbo. Poleg vodstva galerije in njene oskrbe ji je tudi urejevati galerijske prostore in odkazovati razstavljenim umotvorom primerno mesto. To so v glavnem pravila te umetniške galerije, ki bi mogla priti v poštev pri ustanovitvi slovenske umetniške galerije.

Kar se tiče gmotnih sredstev, s katerimi se ustanavljajo manjše javne umetniške galerije, navajam Strossmayerjevo galerijo v Zagrebu. Ta je imela leta 1868., ko jo je ustanovil djakovski biskup, 113 umotvorov. Strossmayer jo je založil z vsoto 80.000 K, katerim je dodal pozneje še 40.000 K! Običajno se ustanavljajo galerije sploh z večjo osnovno glavnico, letni doneski se votirajo le za izpopolnjevanje.

Slovenski narod je skromen, in da ne pride iz ravnotežja, kar bi utegnilo škodovati vsemu podjetju, bodimo tudi mi skromni, a ogibajmo se smešnosti! Skrčimo ustanovno vsoto za slovensko umetniško galerijo na 50.000 K! S tem zneskom, ki bi ga bilo uporabiti seveda le v nakup umotvorov, bi bilo mogoče pridobiti majhno, a vzorno zbirko kot začetek. Za oskrbo in izpopolnjevanje galerije bi se moral nadalje votirati primeren letni prispevek.

Po vzgledu moderne umetniške galerije v Pragi bi pa bilo najprej sestaviti umetniško komisijo, obstoječo iz dveh zastopnikov one oblasti, ki prevzame ustanovitev galerije, in iz štirih izvršujočih slovenskih umetnikov, ki dokažejo zmožnost z mednarodnim priznanjem. Ta komisija bi določala, kaj je sploh sposobno za javno umetniško galerijo, iskala bi in izbirala najboljše ter za slovensko umetnost in tudi za posamezne umetnike najznačilnejše umotvore.

Zbirka naj bi se razpostavila javnosti spočetka seveda v provizornih prostorih; umetniška komisija pa bi morala skrbeti, da se skoraj zgradijo in uredijo prostori, povsem primerni potrebam javnih umetniških galerij. Za vzor naj bi služili prostori dunajske „Secesije“.

Ustanovno vsoto bi bilo dati takoj na razpolago; za to bi morala skrbeti ustanovna oblast. Ako ta oblast ne razpolaga s potrebnim denarjem, bi bilo treba omenjeno vsoto izposoditi pri kakem narodnem denarnem zavodu, kakor je to običajno pri takih podjetjih.

To je moj predlog glede ustanovitve slovenske umetniške galerije, in ta bi bila tudi edina pot, po kateri bi se dospelo do zaželenega cilja. Narod sam mora postaviti temelj umetniški galeriji. Le če moremo dokazati z lastnim delom resničnost svojih umetniških potreb, le tedaj so opravičene tudi zahteve, ki jih smemo izreči državi nasproti, in le v tem primeru bo tudi država voljna podpirati naše umetniške težnje. Država nikdar ne odreka svoje pomoči, ako je v to prisiljena. Prisiljeno pa se bo čutila tedaj, ako jo prepričamo o skrajni potrebnosti našega podjetja s tem, da začnemo delo sami in ga izvršimo vsaj toliko, kolikor je sploh v naši moči — v moči slovenskega naroda... Moč naroda pa je dovolj velika in gmotna sredstva, s katerimi razpolaga slovenski narod, tudi niso tako pičila. Dokazal je naš narod že večkrat, da je zmožen žrtvovati velike vsote v splošne narodne namene. Tudi takim priredbam, katerih izvršitev spada v umetniško stroko, je bil že dostikrat naklonjen. Tako je n. pr. za proslavo Prešernovega spomenika žrtvoval nad 80.000 K! Še celo v takih primerih, ko prispeva le majhen del naroda, ni nikakih ovir za pridobitev potrebnega zneska. Ko je bilo n. pr. ljubljanskim frančiškanom treba 40.000 K, da bi s tem denarjem uničili slovesni vtisk notranjščine frančiškanske cerkve, so dobili potrebno vsoto brez ugovora. Dal jo je en del slovenskega

naroda! Isti frančiškani, ki, kakor znano, nimajo nikakega lastnega premoženja, zidajo zdaj novo cerkev na Viču. Umetniška dela so že oddana. Slikarsko delo je izročeno tistemu gospodu Kastnerju, ki je slikal poleg frančiškanske cerkve še obilo drugih cerkev na Slovenskem, tistemu Nemcu, ki uživa toliko zaupanja pri naših cerkvenih objastih, a je v resnici le umetniška ničla. Stroške za to zgradbo je prevzel — slovenski narod! Pa tudi sv. Petra župnija se je vestno potrudila, da je onespodobila svojo cerkev, in mislim, da tisočaki, v ta namen izdani, tudi niso malenkost. Da izkažem še stolni župniji svoje ponižno priznanje, se spominjam predlanskega oznanila s tamošnje prižnice, po katerem je bilo nujno treba 70.000 K za restavriranje cerkve, to je za čiščenje Quaglijevih fresk in nadomestitev starega mehkoleskečega zlata na okraskih z novim. Brezdvomno se bo potrebna vsota tudi nabrala — dal jo bo slovenski narod. Še mnogo, mnogo drugih zgledov narodne požrtovalnosti bi mogel navesti, pa mislim, da sem z navedenimi dokazal že dovolj prepričevalno svojo trditev.

O, slovenski narod je radodaren! Kako bi ne daroval tudi zdaj primeroma tako skromne vsote za resnično važno umetniško priredbo, ki utegne postati trajnega pomena za bodočnost slovenske umetnosti in za umetniški razvoj naroda samega!

Ne dvomim, načrt slovenske umetniške galerije se uresniči, s sodelovanjem naroda se bo uresničil!

Slavni občinski svet, ki je storil prvi korak za ustanovitev slovenske umetniške galerije s tem, da je prvi blagovolil votirati v ta namen letnih 2000 K, naj častno izvrši svojo nalogo in tako omogoči, da se še prihodnjega leta razpostavi zbirka, vsaj kakih 20 do 30 izbranih umotvorov slovenskih umetnikov, kot temelj slovenske umetniške galerije, na katerem se bo potem dalje delalo!

Predno sklenem, hočem opozoriti še na neko slučajnost, ki bi utegnila pospešiti ustanovitev slovenske umetniške galerije. Kakor znano, bi se bila imela v proslavo šestdesetletnega vladanja Njega Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. 1. 1908. prirediti na Dunaju „jubilejska razstava“, katere bi se bili — mimogrede omenjeno — udeležili oni slovenski umetniki, ki so sodelovali lansko leto na „avstrijski razstavi v Londonu“. Misel na „jubilejsko razstavo“ se je sicer v zadnjem času opustila, nadomestila pa se je z nekim drugim projektom, namreč z zgradbo stalnega tehničnega muzeja. Ali bi ne bilo jubilejno leto 1908. tudi za Slovence ravno pravi čas za ustanovitev, oziroma otvoritev slovenske umetniške galerije?

Prepričan, da bo blagovolil slavni občinski svet uvaževati moj načrt glede slovenske umetniške galerije in rešiti v najkrajšem času to važno zadevo, sem mu vseskrat in v vsakem oziru na razpolago.

Med revijami

Cankarjeva drama „Nioba“. — V „Brankovem Kolu“ čitamo na strani 571. tole vest: „Ugledni slovenski književnik Ivan Cankar piše novo socialno dramo v 5 dejanjih, z naslovom „Nioba“, ki je zanjo zajel snov iz velikomestnega življenja. Cankar namerava to svojo dramo prevesti v nemščino in jo izročiti upravi dunajskega dvornega gledališča, kjer se bo vršila prva predstava.“ *Dr. J. T.*

„Savremenik“ („Mjesečnik društva hrv. književnika“) se je v tekočem, svojem drugem letu popel res do višine prave revije, kakršne imajo veliki narodi. Že iz